

İŞGÜCÜNÜN DIŞINDAKİ KALABALIK: EV İŞLERİYLE UĞRAŞANLARIN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Mert TOPCU

Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, (merttopcu@nevsehir.edu.tr)

ÖZET

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan veriler son dönemlerde işgücünün dışında kalanların sayısının işgücü sayısıyla paralel olduğunu ve işgücünün dışında kalanların büyük bir çoğunluğunun ev işleriyle meşgul olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de çalışma ekonomisi ve makroekonomi literatüründe yer alan birçok çalışma kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri üzerine odaklanırken, işgücünün dışına odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, 2015 yılında Türkiye’de ev işleriyle uğraşanların belirleyicilerini analiz etmektir. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması-Düzey 2 altında yer alan 26 bölge verileri ile yapılan analiz neticesinde elde edilen bulgular, hanehalkı kullanılabilir gelirindeki artışın ev işleriyle uğraşanların sayısını pozitif etkilediğini; kadınların eğitim düzeyindeki ve reel asgari ücretteki artışların ise negatif etkilediğini göstermektedir. Bu bulgu, kadınların işgücüne katılımını belirleyen unsurların aksine ev işleriyle uğraşmalarında etkili olan temel faktörlerin demografik değil, iktisadi olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada, elde edilen bulgular neticesinde geliştirilebilecek politika çıkarımları da tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın İşgücü, Ev İşleriyle Uğraşanlar, Türkiye.

THE MASS NOT IN LABOR FORCE: AN ANALYSIS OF THE DETERMINANTS OF HOMEMAKERS

ABSTRACT

Data released from the Turkish Statistical Institute have indicated that the number of people in labor force is roughly same as the number of those not in labor force and the majority of the people not in labor force is homemakers. A great number of studies in the labor economics or macroeconomics literature have focused on the determinants of female labor force participation unlike the number of the studies dealt with the people outside the labor market which is very limited. Given this knowledge, the goal of this study is to analyze the determinants of the homemakers in Turkey in 2015. Findings obtained from the analyses covering 26 sub-regions listed under the Nomenclature of Territorial Units for Statistics-Level 2 reveal that an increase in household disposable income affects the number of homemakers positively whereas an increase in women’s education level and real minimum wages affect the number of homemakers negatively. In contrast to the demographic factors determining female labor force participation, this finding shows that homemakers are largely influenced by economic factors. In addition, policy implications pertaining to the empirical results are also discussed.

Keywords: Female Labor Force, Homemakers, Turkey.

1. Giriş

Topel (1999), işgücü piyasasında verilen beşeri sermaye yatırımı kararlarının büyümeyle desteklediğini, dolayısıyla modern büyüme teorisinde işgücü piyasasının rolünün çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Fields (2006) ise, işgücü piyasasını ekonominin büyümesine katkı sağlayabilecek etkin bir mekanizma görevi üstlenen ve büyüme sonucu ortaya çıkacak getirileri ekonomik karar birimlerine etkin bir biçimde aktarabilen bir piyasa olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla etkin işleyen bir işgücü piyasası ekonomide çok önemli bir rol oynamaktadır.

Uluslararası literatürde işgücü piyasaları ile alakalı birçok çalışma yapılmıştır. 2000’li yıllardan önce yapılan çalışmalar, kurumların ve politikaların işgücü piyasası performansına etkisi üzerine odaklanmaktadır (örneğin, bkz: Layard vd.,1991; Scarpette, 1996; Elmeskov, Martin & Scarpette, 1998; vd.). Ancak bu tarihten sonra gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde yapılan çalışmalar işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliğinden¹ yola çıkarak kadınların işgücüne katılımına odaklanmıştır (bkz: literatür taraması; Grafik 2).

Türkiye’de işgücü piyasasına ait veriler işgücü piyasasının dışarısında kalan nüfusun, işgücüne dahil nüfustan daha fazla olduğuna işaret etmektedir (bkz: Tablo 1). Ancak literatürde işgücünün dışına odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (Yıldırım & Doğrul, 2008; Palaz, 2015). Ayrıca ülkemizde uzun yıllardır işgücünün dışarısında kalan nüfusun büyük çoğunluğunun (yaklaşık %45) ev işleriyle meşgul olduğu dikkat çekmektedir (bkz: Tablo 2). Ayrıca, Tablo 2’de sunulduğu üzere, TÜİK verileri ev işleriyle uğraşanların tamamının kadın olduğunu göstermektedir². Dolayısıyla işgücünün dışında kalan bu grubun belirleyicilerinin tespit edilip bu konuda politikalar geliştirilmesi, kadınların işgücüne katılımının artırılması adına çok önemlidir. Bu motivasyondan yola çıkarak çalışmanın amacı Türkiye’de ev işleriyle uğraşanların belirleyicilerinin analiz edilmesidir. Bu amaca ulaşmak için 2015 yılında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması-Düzyey 2 (İBBS 2) altında derlenen 26 bölgeye ait veriler kullanılarak yatay kesit regresyon analiz tekniğinden faydalanılacaktır.

Çalışmanın kalan kısımları şu şekilde planlanmıştır: ikinci bölümde Türkiye’de işgücü piyasasının durumu veriler üzerinden ortaya konulacak, üçüncü bölümde konu ile ilgili literatür taraması yapılacak, dördüncü bölümde model ve veri tanıtılacak, beşinci bölümde ampirik bulgular sunulacak, altıncı bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda politika çıkarımları tartışılacak, son bölümde ise çalışma genel olarak değerlendirilerek sonuçlandırılacaktır.

2. Rakamlarla Türkiye’de İşgücü Piyasasına Bakış

Ülkemizde son yıllardaki aktif nüfustaki artışlara paralel olarak işgücü ve istihdam rakamları da hızla artmaktadır. Tablo 1, Türkiye’de 2005-2017 döneminde nüfusun işgücü durumunu göstermektedir. Buna göre 13 yıllık dönemde çalışabilecek durumdaki nüfus³ %24 artarken, çalışmak isteyenlerin sayısı %46 artmıştır. Çalışmak isteyenlerin sayısının

1 Örneğin, bkz: Arai ve Lechevalier, 2005; England, 2005; Witkowska, 2013; vd.

2 Rasyonelize etmek gerekirse bu veri, diğer anket yöntemiyle derlenen verilerin aksine işgücünün dışında kalan erkeklerin anketörlere ev işleriyle uğraştığını söyleyememesi ve dolayısıyla yanlış cevap vermesi sonucu çok sağlıklı değildir. Ancak yine de bu veriye dayanarak çalışmanın kadın bölümlerinde ev işleriyle uğraşanların tamamının kadın olduğu varsayılarak ampirik çatı, bulgular ve politika önerileri bu kapsamda ele alınacaktır.

3 Çalışma çağındaki nüfus verileri, 15+ yaş popülasyon göz önüne alınarak derlenmiştir.

çalışabilecek durumda olanların sayısından daha hızlı büyümesi, işgücüne katılım oranının aynı dönemde yaklaşık %9 artmasına sebep olmuştur ki bu da aynı dönemde Türkiye’de iş piyasasında daha fazla bireyin yer aldığı anlamına gelmektedir.

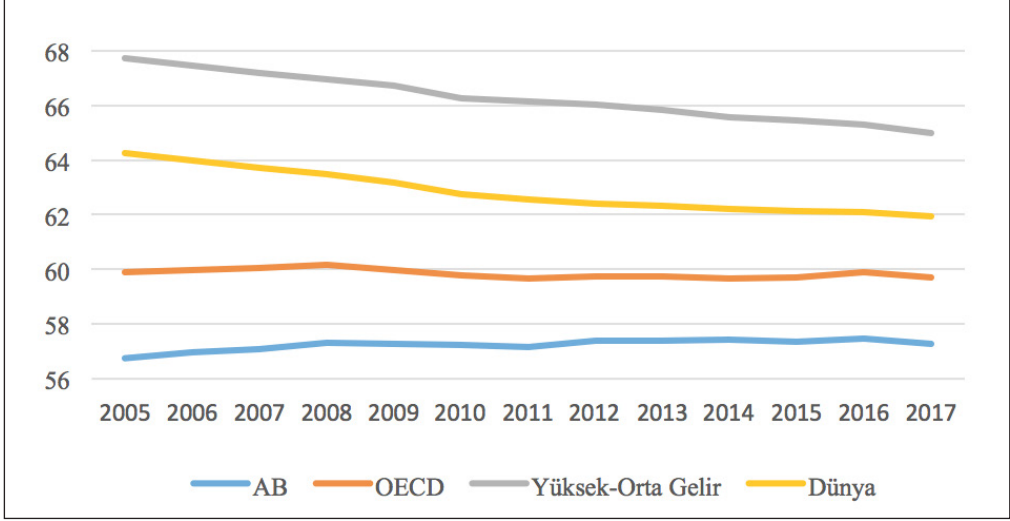
Tablo 1: Nüfusun İşgücü Durumu

Yıllar	Aktif Nüfus (bin kişi)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam edilenler (bin kişi)	İşsiz (bin kişi)	İşgücünün dışında (bin kişi)	İşgücüne katılım (%)	İşsizlik (%)	İstihdam (%)
2005	48356	21691	19633	2058	26665	44,9	12,0	40,6
2006	49275	21913	19933	1980	27362	44,5	11,1	40,5
2007	50177	22253	20209	2044	27925	44,3	11,2	40,3
2008	50982	22899	20604	2295	28083	44,9	12,3	40,4
2009	51833	23710	20615	3095	28124	45,7	16,0	39,8
2010	52904	24594	21858	2737	28310	46,5	13,7	41,3
2011	53985	25594	23266	2328	28391	47,4	11,3	43,1
2012	54961	26141	23937	2204	28820	47,6	10,3	43,6
2013	55982	27046	24601	2445	28936	48,3	10,9	43,9
2014	56986	28786	25933	2853	28200	50,5	12,0	45,5
2015	57854	29678	26621	3057	28176	51,3	12,4	46,0
2016	58720	30535	27205	3330	28185	52,0	13,0	46,3
2017	59894	31643	28189	3454	28251	52,8	10,9	47,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 1, seçilmiş ülke grupları ve dünyada aynı dönemdeki işgücüne katılım oranı seyrini göstermektedir. Buna göre ülkemizin de dahil olduğu yüksek orta gelirli ülkelerde 2005 yılında işgücüne katılım oranı %68 seviyesinden 2017 yılında %65 seviyesine, Dünya genelinde ise %64 seviyesinden %62 seviyesine gerilerken, OECD topluluğunda %60, AB ülkelerinde ise %57 seviyesinde yatay bir trend izlemiştir. Bu veriler, analiz edilen ülke gruplarının aksine ülkemizdeki işgücüne katılımın negatif eğimli ya da yatay bir seyir değil, pozitif eğimli bir seyir izlediğini ortaya koymaktadır.

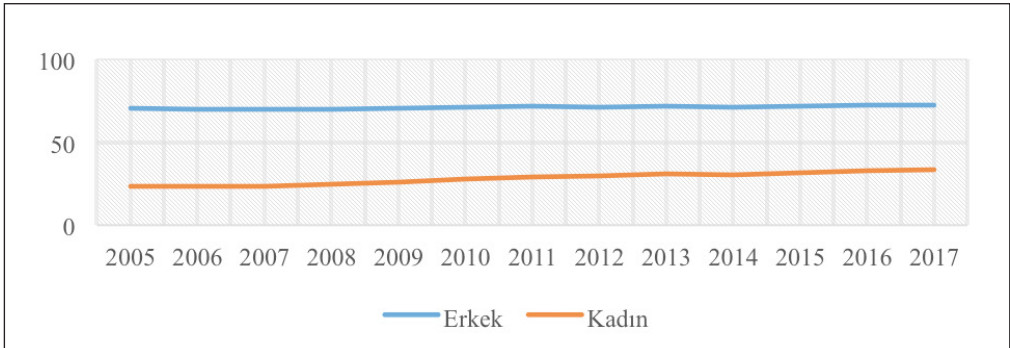
Grafik 1: Ülke Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Gelişim Göstergeleri

Grafik 2, işgücüne katılım oranlarının cinsiyete göre seyrini göstermektedir. Buna göre 2005 yılında %70,6 olan erkeklerin işgücüne katılım oranı görece yatay bir trend izleyip 2017 yılında %72,5 olurken; aynı dönemde kadınların işgücüne katılım oranı %23,3'den %33,6'ya yükselmiştir. Bu veriler Tablo 1'de ortaya konulan işgücüne katılım oranı büyümesi ile birlikte değerlendirildiğinde işgücüne katılım oranındaki artışın ağırlıklı olarak kadınların çalışmak istemesi ile sağlandığı görülmektedir.

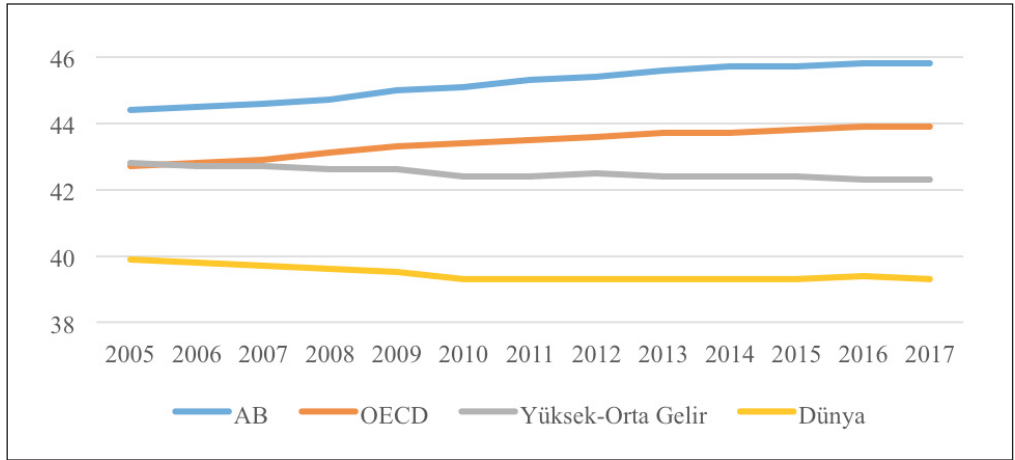
Grafik 2: Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

İşgücüne katılım oranı kadınların desteğiyle pozitif bir ivme yakalamış olsa da, kadınların işgücüne katılım oranı global görüntüye kıyasla bir hayli düşüktür. Zira Grafik 2'ye göre 2017 yılında Türkiye'de yaklaşık 4 erkekten 3'ü çalışmaya istekli iken kadınlarda bu oran 1/3'tür⁴. Grafik 3, 2005-2017 döneminde ülke gruplarına göre kadınların işgücüne katılım oranlarını yansıtmaktadır. Grafiğe göre Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı, AB ve OECD ortalamalarında olduğu gibi pozitif bir ivme yakalasa da, yaklaşık %40 bandında seyreden dünya ortalamasının bir hayli altında yer almaktadır. Ülkemizin de içerisinde bulunduğu yüksek-orta gelir grubunda bu oranın yaklaşık %42 civarında seyretmesi, işgücü piyasasının daha fonksiyonel işlemesi için kadınların iş piyasasına katılımının artırılması gerçeğine işaret etmektedir.

Grafik 3: Ülke Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılımı

Kaynak: Dünya Bankası, Dünya Gelişim Göstergeleri

İşgücü piyasasının dışarısında yer alan kadınların piyasaya entegrasyonunu sağlayacak politikaları geliştirmek için izlenecek ilk adım bu grubun neden işgücüne dahil olmadığını tespit edilmesidir. Tablo 2, işgücünün dışında kalanları nedenlerine ve cinsiyete göre sınıflandırmaktadır. Tabloya göre incelemeye konu olan her dönemde işgücüne dahil olmayanların büyük çoğunluğunu ev işleriyle meşgul olanlar oluşturmaktadır⁵.

4 2005 yılında bu oran 2/9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani 2005 yılında aktif nüfusun içerisinde yer alan her 9 kadından sadece 2'si çalışmak istemektedir.

5 Tabloya göre işgücüne dahil olmayanlar içerisinde en büyük paya sahip ev işleriyle meşgul olanlar için, tabloda yer alan diğer nedenler dolayısıyla işgücüne dahil olmak istemeyenlere ait rakamlar yorumlanmamış ve makale kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tablo 2: İşgücüne Dahil Olmayanların Nedenlerine ve Cinsiyete Göre Dağılımı (bin kişi)

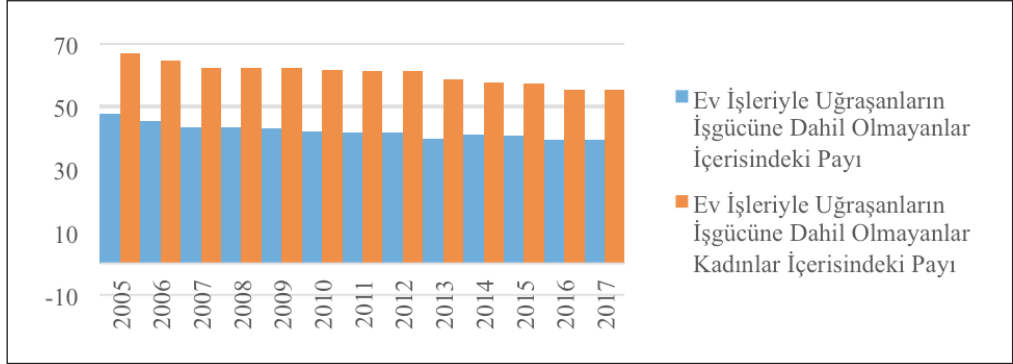
Yıllar	Cinsiyet	İş Bulma Ümidi Yok	İş aramayıp çalışmaya hazır olan/Diğer	Mevsimlik çalışan	Ev işleri ile meşgul*	Öğrenci Eğitim-öğretim	Emekli	Özürü yaşlı veya hasta	Ailevi ve kişisel nedenler	Diğer
2005	Erkek	292	426	81	-	1.981	2.528	1.132	194	336
	Kadın	194	651	310	12.703	1.472	584	1.966	770	287
2006	Erkek	364	527	83	-	2.035	2.587	1.202	120	341
	Kadın	261	758	259	12.409	1.553	651	2.096	875	303
2007	Erkek	383	424	82	-	2.082	2.824	1.196	121	304
	Kadın	229	706	207	12.124	1.598	695	2.029	1.271	605
2008	Erkek	371	460	72	-	2.086	2.806	1.27	107	268
	Kadın	241	778	243	12.186	1.671	682	2.144	1.155	427
2009	Erkek	447	451	20	-	2.134	2.858	1.252	164	144
	Kadın	310	854	67	12.101	1.832	763	2.143	1.301	95
2010	Erkek	416	462	15	-	2.21	2.847	1.238	157	199
	Kadın	300	835	49	11.914	1.912	730	2.156	1.334	127
2011	Erkek	406	446	13	-	2.175	2.844	1.232	160	176
	Kadın	271	821	50	11.872	2.043	772	2.174	1.282	128
2012	Erkek	479	463	13	-	2.256	2.959	1.277	172	186
	Kadın	212	840	51	11.992	2.153	836	2.182	1.204	112
2013	Erkek	401	485	13	-	2.244	3.006	1.307	182	176
	Kadın	237	956	37	11.463	2.221	831	2.36	1.287	132
2014	Erkek	370	614	27	-	2.22	3.003	1.41	217	228
	Kadın	246	1.255	67	11.589	2.25	824	2.512	1.276	93
2015	Erkek	416	582	26	-	2.211	3.156	1.351	204	173
	Kadın	260	1.144	68	11.498	2.275	926	2.527	1.282	77
2016	Erkek	406	584	24	-	2.22	3.201	1.351	204	141
	Kadın	252	1.177	64	11.098	2.32	958	2.685	1.434	64
2017	Erkek	370	535	28	-	2.204	3.322	1.317	247	143
	Kadın	267	1.092	58	11.133	2.263	1.045	2.692	1.467	68

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

* TÜİK işgücü anketine göre hiçbir erkek ev işleriyle uğraştığını beyan etmemiştir.

Grafik 4 ise, yıllar itibariyle ev işleriyle uğraşanların hem işgücünün dışındaki toplam nüfus, hem de işgücünün dışındaki kadın nüfus içerisindeki oranlarını göstermektedir. Buna göre, ev işleriyle uğraşanların payı 2005-2017 döneminde azalma eğilimine sahip olsa da, 2017 yılında işgücünün dışındaki toplam nüfusun %40'ı, kadın nüfusun ise %56'sı ev işleriyle uğraştığı için işgücü piyasasına dahil olmak istememektedir.

Grafik 4: Ev İşleriyle Uğraşanların İşgücüne Dahil Olmayanlar İçerisindeki Payı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Burada sunulan veriler, Türkiye’de erkeklerin işgücüne katılım oranlarının %70’in üzerinde olduğuna, ancak aynı oranın kadınlarda çok düşük olduğuna işaret etmektedir. Global bir kıyaslama yapıldığında ise ülkemizde kadınların işgücüne katılımının hala gerekli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu nedenle işgücüne katılım oranının artırılmasında kadınların iş piyasasına dahil olmaya teşvik edilmesi, burada da önceliğin ev işleriyle uğraşan kadınlara verilmesi gerektiği aşikardır.

3. Literatür Taraması

Çalışma ekonomisi ve makroekonomi literatüründe kadınların işgücü piyasasındaki yeri üzerine çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Uluslararası literatürde hem kadın istihdamının (örneğin, bkz: van der Lippe & van Dijk, 2002; Spierings vd., 2010; de Jong, Smits & Longwe, 2017; vd.), hem de kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri (örneğin, bkz: Riboud, 1985; Vlasblom & Schippers, 2004; Stier & Yaish, 2008; vd.) üzerine birçok çalışma yer almaktadır⁶. Benzer şekilde, Türkiye’de kadınların işgücü piyasasındaki rolü de çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Kadın istihdamı üzerine yapılan çalışmalardan Bölükoğlu (2018), Türkiye’de kadın istihdamındaki konjonktürel dalgalanmanın erkek istihdamına göre daha fazla olduğunu ve bu dalgalanmayı azaltan unsurların eğitim seviyesi ve medeni durum gibi demografik özellikler olduğunu tespit etmiştir. Zeren & Kılınç Savrul (2017), Türkiye’de kadın istihdamını etkileyen faktörlerin işsizlik oranı, ekonomik büyüme ve kentleşme düzeyi olduğunu belirlemiştir.

6 Kadınların işgücüne katılımına kıyasla erkeklerin ya da cinsiyet ayırt etmeksizin toplam işgücüne katılımın belirleyicileri üzerine yapılan çalışma sayısı görece çok azdır (örneğin, bkz: Gitter, 1982; Contreras, de Mello ve Puentes, 2011; vd.).

Uluslararası literatürde olduğu gibi ülkemizde de kadınların işgücüne katılımı ile ilgili çok sayıda ampirik analiz yapılmıştır. Yamak vd. (2012), kullanılabilir gelirin kadınların işgücüne katılımına olan etkisinin negatif, eğitim seviyesinin ise pozitif olduğunu raporlamışlardır. Varol (2017), Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı üzerinde gelir düzeyinin, eğitim düzeyinin ve erken yaş düzeyinin (35 yaşına kadar) pozitif; orta ve ileri yaş düzeyinin (35 yaş üzeri), evlenme oranının ve çocuk sayısının ise negatif etkisi olduğunu tespit etmiştir. Akgeyik (2016), kadınların eğitim seviyesindeki ve evlilik yaşındaki artışın işgücüne katılımını pozitif, doğurganlık oranlarındaki artışın ise negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Acar ve Fraker (2016), Türkiye’de ülkenin karakteristik özellikleri dikkate alındığında gözlemlenen kadın işgücüne katılım oranının tahmin edilenden daha yüksek olduğunu ve din unsurunun benzer Müslüman ülkelere kıyasla Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını daha az etkilediğini raporlamıştır. Ayvaz Kızılgöl (2012), kadınların işgücüne katılma kararlarında oturulan konut mülkiyetinin, hanehalkı gelirinin, eğitim seviyesinin, kadının yaşının ve bağımlılık oranının en önemli faktörler olduğunu tespit etmiştir. Kılıç & Öztürk (2014), Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin ekonomik kaynaklar, eğitim seviyesi, yerleşim yeri, medeni durum ve toplumsal cinsiyet algısı olduğunu belirlemiştir. İl düzeyinde yaptıkları çalışmalarında Türkiye’de Kırıl & Karlılar (2017) ise, Adana’da kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin yaş, eğitim, hanehalkı toplam geliri, yerleşim yeri, medeni durum ve çevre algısı olduğunu raporlamıştır. Bu çalışmadaki kapsamla uyumlu olarak İBBS 2 düzeyindeki 26 bölge üzerine çalışan Er (2013), 2010 yılında kadınların tarım sektöründeki payının, erkeklerinin işgücüne katılım oranının ve eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılımını pozitif; doğurganlık oranının ise negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmanın temel motivasyonuna benzer kapsamda kadınların işgücüne dahil olmaması üzerine odaklanan çalışmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Yıldırım & Doğrul (2008), 2003 yılında Türkiye’de hanenin ekonomik durumun iyileşmesinin ve çocuk sayısının artmasının kadının işgücüne katılmamasına neden olduğunu, eşin eğitim düzeyinin artmasının ise kadının işgücüne katılmamasını caydırdığını raporlamıştır. Mikro düzeyde yaptığı çalışmasında Palaz (2015) ise, Bandırma’da düşük eğitim seviyesinin, çocuk bakım sorumluluğunun ve sosyal ve geleneksel normların kadınların çalışmama kararı almasında etkili olan temel faktörler olduğunu tespit etmiştir.

Ampirik analizlerle konuyu araştıran bu çalışmalar⁷ genel olarak değerlendirildiğinde kadınları işgücü piyasasına entegrasyonunda demografik faktörlerin ekonomik faktörlerden daha belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Çalışmaların neredeyse tamamı, eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılımının arttığı hususunda görüş birliğine varmıştır. Ayrıca, taranan çalışmaların büyük çoğunluğunda hanehalkı kullanılabilir gelirindeki artışın kadınların iş gücüne katılmama kararı almasına sebep olduğu görülmektedir.

4. Model ve Veri

Bu çalışmada 2015 yılında Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranının ve ev işleriyle uğraşanların belirleyicileri analiz edilecektir. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan ve İBBS 2 altında derlenen 26 bölgenin verileri toplanarak yatay kesit

7 Türkiye ekonomisinde kadınların işgücüne katılımı ampirik analiz yapmadan ele alan çalışmalar da mevcuttur (örneğin, bkz: Palaz, 2005; Karabıyık, 2012; Küçükali, 2014; Yüceol, 2017; vd.).

regresyon analizinden faydalanılacaktır. Kadınların işgücüne katılımı (lfp), denklem (1)'de gösterildiği üzere okul öncesi eğitimin (pre), eğitim seviyesinin (e), ücretin (w) ve kamunun asayiş hizmetlerinin (pss) bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır:

$$lfp = f(pre, e, w, pss) \quad (1)$$

Ev işleriyle uğraşanlar (h) ise, denklem (2)'de gösterildiği üzere hanehalkı harcanabilir gelirinin (y), eğitim seviyesinin (e), ücretin (w) ve kamunun asayiş hizmetlerinin (pss) bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır:

$$h = f(y, e, w, pss) \quad (2)$$

Tablo 3: Değişkenler ve Veri Kaynağı

Model	Değişken	Gösterge	Kaynak
Model 1	lfp	Kadınların işgücüne katılım oranı	TÜİK Bölgesel İşgücü İstatistikleri
	pre	Okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı	TÜİK İllerde Yaşam Endeksi*
	e	Fakülte veya yüksekokul mezunu kadınların oranı	TÜİK İllerde Yaşam Endeksi*
	w	Ortalama günlük kazanç (TL)	TÜİK İllerde Yaşam Endeksi*
	pss	Kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı	TÜİK İllerde Yaşam Endeksi*
Model 2	h	Ev işleriyle uğraşanlar	TÜİK Bölgesel İşgücü İstatistikleri
	y	Hanehalkı kullanılabilir geliri	TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
	e	Fakülte veya yüksekokul mezunu kadın sayısı [†]	TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri
	w	Reel asgari ücret (TL)	Kendi hesaplamamız [‡]
	pss	Kamunun asayiş hizmetlerinden memnun olanlar	Kendi hesaplamamız [#]

* İl bazında mevcut olan veriler aritmetik ortalama alınarak bölge bazına dönüştürülmüştür.

[†] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü'nce derlenen yıllık net asgari ücret verisi TÜİK tarafından hesaplanan Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100) değerine bölünerek hesaplanmıştır.

[#] TÜİK İllerde Yaşam Endeksinde yer alan kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı ile TÜİK tarafından yayınlanan nüfus verisinin çarpılmasıyla hesaplanmıştır.

[‡] Dipnot 2'de belirtilen husus dolayısıyla değişken kadınlar üzerinden tanımlanmıştır.

Tablo 3, analizde kullanılacak değişkenlerin nasıl ölçüldüğünü ve veri kaynağını göstermektedir. Bu değişkenler kullanılarak (1) ve (2) nolu denklemlerde sunulan fonksiyonlar, yatay kesit regresyon analizine tabi tutularak bağımsız değişkenlere ait katsayılar tahmin edilecektir. (1) nolu fonksiyon lin-lin, (2) nolu fonksiyon ise log-log olarak analiz edilecektir.

5. Bulgular

Tablo 4, kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlere ait bulguları göstermektedir. Tabloya göre okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı 1 birim arttığında kadınların işgücüne katılım oranı 0,57 birim artmaktadır. Toplam kadın nüfusu içerisindeki fakülte veya yüksekokul mezunu kadınların oranı 1 birim arttığında kadınların işgücüne katılım oranı 0,45 birim artmaktadır. Günlük ortalama kazanç 1 birim arttığında kadınların işgücüne katılım oranı 0,47 birim artmaktadır. Son olarak, kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı 1 birim arttığında kadınların işgücüne katılım oranı 0,44 birim artmaktadır. Açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilen bu dört değişkenin de bağımlı değişken üzerindeki etkisi %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Model tanısal testler açısından değerlendirildiğinde ise çoklu doğrusal bağlantı, normallik ve değişen varyans açısından herhangi bir probleme rastlanmamaktadır. Ayrıca modele eklenen açıklayıcı değişkenler bağımlı değişkenin %46'sını açıklamaktadır.

Tablo 4: Regresyon Analizi Sonuçları (İşgücüne Katılım)

Bağımlı Değişken: lfp			
Değişken	Katsayı	VIF	Diğer Tanısal İstatistikler
pre	0.579 ^a	2.57	R ² : 0.54
e	0.454 ^a	4.14	Düzeltilmiş R ² : 0.46
w	0.473 ^a	2.96	LM: 3.596 [0.46]
pss	0.442 ^a	1.93	JB: 0.305 [0.85]

Not: a indisi, %1 seviyesinde anlamlılığı simgelemektedir. VIF, açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu bağlantıyı tespit etmek için kullanılan varyans şişirme faktörüdür. LM, Breush-Pagan değişen varyans testi; JB ise Jacque-Bera normal dağılım testidir. Köşeli parantez içerisindeki değerler olasılık (p-value) değerleridir.

Tablo 5, ev işleriyle meşgul olanların belirleyicilerine ait bulguları göstermektedir. Tablonun A paneline göre hanehalkı kullanılabilir gelirindeki %1'lik artış ev işleriyle uğraşanların sayısını %0,89 artırmaktadır. Fakülte veya yüksekokul mezunu kadınların sayısı %1 arttığında ev işleriyle uğraşanların sayısı %0,63 azalmaktadır. Reel asgari ücret %1 arttığında ev işleriyle uğraşanların sayısı %0,92 azalmaktadır. Son olarak, kamunun asayiş hizmetlerinden memnun olanların oranı %1 arttığında ev işleriyle uğraşanların sayısı %0,08 azalmaktadır. Açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilen bu dört değişkenin de bağımlı değişken üzerindeki etkisi %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Model tanısal testler açısından değerlendirildiğinde açıklayıcı değişkenler bağımlı değişkenin %88'ini açıklamaktadır. Normallik ve değişen varyans açısından modelde herhangi bir probleme rastlanmazken, modeldeki açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu tespit edilmiştir.

Tespit edilen çoklu doğrusal bağlantı problemi modelden açıklayıcı değişken dışlamayı gerektirmektedir. Bu nedenle modelden, açıklama katsayısı mutlak değer olarak en düşük olan değişken (kamunun asayiş hizmetlerinden memnun olanlar) çıkartılmıştır. Tablo 5'in B paneli, üç açıklayıcı değişkenle tahmin edilen modele ait bulguları göstermektedir. Buna göre, hanehalkı kullanılabilir gelirindeki %1'lik artış ev işleriyle uğraşanların sayısını %0,83 artırmaktadır. Fakülte veya yüksekokul mezunu kadınların sayısı %1 arttığında ev işleriyle uğraşanların sayısı %0,65 azalmaktadır. Reel asgari ücret %1 arttığında ev işleriyle uğraşanların sayısı %0,90 azalmaktadır. Model tanısal testler açısından değerlendirildiğinde ise çoklu doğrusal bağlantı, normallik ve değişen varyans açısından herhangi bir probleme rastlanmamaktadır. Ayrıca modele eklenen açıklayıcı değişkenler bağımlı değişkenin %85'ini açıklamaktadır.

Tablo 5: Regresyon Analizi Sonuçları (Ev İşleriyle Meşgul Olanlar)

Bağımlı Değişken: h				
	Değişken	Katsayı	VIF	Diğer Tanısal İstatistikler
Panel A	y	0.983 ^a	3.94	R ² : 0.89
	e	-0.634 ^a	15.92	Düzeltilmiş R ² : 0.88
	w	-0.924 ^a	4.24	LM: 5.628 [0.22]
	pss	-0.084 ^a	9.67	JB: 1.253 [0.53]
Panel B	Değişken	Katsayı	VIF	Diğer Tanısal İstatistikler
	y	0.838 ^a	3.20	R ² : 0.86 / Düz. R ² : 0.85
	e	-0.652 ^a	2.83	LM: 5.356 [0.14]
w	-0.905 ^a	3.30	JB: 1.037 [0.59]	

Not: a indisi, %1 seviyesinde anlamlılığı simgelemektedir. VIF, açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu bağlantıyı tespit etmek için kullanılan varyans şişirme faktörüdür. LM, Breush-Pagan değişen varyans testi; JB ise Jacque-Bera normal dağılım testidir. Köşeli parantez içerisindeki değerler olasılık (p-value) değerleridir.

6. Tartışmalar ve Politika Çıkarımları

Çalışmadan elde edilen bulgular mevcut literatürle kıyaslandığında oldukça tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Okul öncesi eğitimdeki net okullaşma oranındaki artışın kadınların işgücüne katılımını artırdığı bulgusu, çocuk bakma sorumluluğunun kadınları işgücünün dışında bırakacak bir belirleyici olarak raporlayan Palaz (2015) ile örtüşmektedir. Ayrıca bulgu, çocuk sayısındaki ve/veya doğurganlık oranındaki artışın kadınların işgücüne katılım oranı üzerinde negatif etkisi olduğunu raporlayan Varol (2017), Yıldırım & Doğrul (2008), Akgeyik (2016) ve Er (2013) ile uyumludur. Elde edilen bulgulara göre kadınların lisans derecesi alması, işgücüne katılımı olumlu etkileyen bir faktördür. Eğitim seviyesindeki artışın kadın işgücüne katılımını ve/veya istihdamını pozitif etkilediğini raporlayan Yamak vd. (2012), Kırıl & Karlılar (2017), Kılıç & Öztürk (2014), Varol (2017), Ayvaz Kızılgöl (2012), Bölükoğlu (2018), Er (2013) ve Akgeyik (2016) ile tutarlıdır. Hanehalkı kullanılabilir gelirindeki artışın ev işleriyle uğraşanların sayısını artırdığı bulgusu, hane gelirindeki artışın kadınların işgücüne katılımını negatif etkilediğini raporlayan Yamak vd. (2012), Kılıç & Öztürk (2014), Ayvaz Kızılgöl (2012) ve Kırıl & Karlılar (2017) ile örtüşmektedir. Ayrıca bulgu, hanehalkı gelirindeki artışı

kadınların işgücüne katılmamasını sağlayacak bir unsur olarak öne çıkaran Yıldırım & Doğrul (2008) ile birebir uyumludur.

Tablo 4’de sunulan bulgular, kadınların işgücüne katılımında en önemli belirleyicinin okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı olduğuna işaret etmektedir. Buna göre, kadınların işgücüne katılımını teşvik etmek için yaygın ve erişilebilir nitelikteki okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı artırılmalıdır. Literatürdeki diğer çalışmaların aksine, Tablo 4’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen diğer bir faktör de kamunun asayiş hizmetlerinin kalitesi olarak tespit edilmiştir. Bu bulguya göre kadınların iş piyasasına dahil olabilmesi için ev dışında kendini güvende hissetmesi önemli bir faktördür. İşgücünü etkileyen diğer bir diğer faktör de eğitim seviyesinin artmasıdır. Lisans mezunu birey sayısı arttıkça kadınların işgücüne katılımı da artmaktadır. Bu durum, hanenin artan beşeri sermaye birikiminin kadınların çalışma hayatına bakışına olumlu yansıdığını göstermektedir. Ayrıca bulgu, eşlerin eğitim seviyesinin artmasının kadınların işgücüne katılımını arttıracaklarını raporlayan Yıldırım & Doğrul (2008) ile uyusmaktadır.

Tablo 5’in B panelinde sunulan bulgular, ev işleriyle uğraşanların sayısının azalması için en etkili faktörün reel asgari ücretin artması olduğunu göstermektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de istihdam edilenlerin yaklaşık %40’ının asgari ücretle çalıştığı dikkate alındığında reel asgari ücrette yapılacak iyileştirmeler çoğu hanenin refah seviyesini önemli ölçüde etkileyecektir. İkinci önemli faktör ise hanehalkı kullanılabilir gelirdir. Hanenin ekonomik durumunun iyileşmesi, kadınların ücretsiz aile işçisi vazifesini benimsediği ve çalışma hayatını bir sosyalleşme aracı olarak dahi tercih etmediği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir faktör ise, kadının eğitim seviyesindeki artıştır. Lisans mezunu kadınların sayısı arttıkça ev işleriyle meşgul olan kadın sayısı azalmaktadır. Yamak vd. (2012), piyasada mevcut olan işlerin genellikle meslek lisesi mezunlarına yönelik olduğunu ve ağır çalışma şartları gerektirdiğini; bu yüzden de piyasada genellikle erkek işgücü talebi oluştuğunu belirtmektedir. Eğitim seviyesinin artmasıyla beyaz yakalı sınıfa terfi eden kadın sayısı arttıkça ücretsiz aile işçisi olarak görev yapmaktan hoşnut olan kadın sayısı da azalmaktadır.

Mevcut literatür kadınların işgücüne katılımında yaş, medeni durum, çocuk sayısı gibi demografik faktörlerin önemli olduğunu altını çizmektedir. Tablo 4 ve Tablo 5’de sunulan bulgular modellerin belirlilik katsayıları açısından değerlendirildiğinde, önceki çalışmaların ortaya koyduğu bu bulgunun mevcut çalışmada kadınların işgücüne katılımı açısından doğrulandığı; ancak ev işleriyle uğraşanlar açısından doğrulanmadığı çıkarımı yapılabilir. İşgücünün dışında kalan diğer kategorilerin (öğrenciler, emekliler, mevsimsel çalışanlar, çalışamaz halde olanlar, cesareti kırılmışlar) aksine, ev işleriyle uğraşanların çalışmak dahi istememesinin temel belirleyicileri asgari ücret, hanehalkı geliri gibi iktisadi değişkenlerdir⁸.

8 Panel B’de sunulan regresyon modeli, açıklayıcı değişken olarak sadece hanehalkı harcanabilir geliri ve reel asgari ücret kullanılarak tekrarlandığında modelin belirlilik katsayısı %81 bulunmuştur.

Tablo 6: Cinsiyete Göre Hanedeki İşlerden Sorumlu Kişiler (% , 2016)

	Yemek Yapma	Çamaşır Yıkama	Basit Dikiş Yapma	Akşamları Çay Servisi Yapma	Sofranın Kurulup Kaldırılması	Evin Günlük Toplanması ve Temizlenmesi	Evin Haftalık/ Aylık Temizliği	Bulaşık Yıkama	Ütü Yapma
Kadın	91,2	91,3	92,4	89,3	89,9	91,3	92,0	90,8	89,7
Erkek	8,8	8,7	7,6	10,7	10,1	8,7	8,0	9,2	10,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Tablo 6, 2016 yılında Türkiye’de her hanede yapılması gereken temel işlerin hangi cinsiyet tarafından yerine getirildiğini göstermektedir. Analiz sonuçlarına ilave olarak, bu tabloya göre de politika önermelerinde bulunmak mümkündür. Tabloda yer alan tüm hane işleri ortalama %90 oranla kadın tarafından yerine getirilmektedir. Tablodaki bu oranlar, kadınlara ücretsiz aile işçisi vazifesini yüklemekte ve erkeklerle kıyaslandığında hem sosyal, hem de iş hayatında önemli dezavantajlara sahip olduğuna vurgu yapmaktadır. Dayıoğlu & Kırdar (2010), bu durumun temel sebebi olarak toplumsal yapıdan kaynaklanan ve kadın işgücü arzını sınırlandıran sosyokültürel engelleri göstermektedir. Yamak vd. (2012)’in de belirttiği üzere kadınlara ev işleri ve çocuk bakma sorumluluğunu yükleyen toplum baskısı, kadınların daha yüksek beşeri sermaye birikimine ulaşmasına ket vurmakta, bu sayede de onları işgücü piyasasında yer alma fikrinden caydırmaktadır.

7. Sonuç

Bu çalışmanın amacı, TÜİK tarafından İBBS-Düzyey 2 altında yer alan 26 bölgenin verileriyle 2015 yılında Türkiye’de ev işleriyle uğraşanların belirleyicilerinin analiz edilmesidir. Bu amaç kapsamında öncelikle kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörler tespit edilmiş, daha sonra benzer bir model üzerinden ev işleriyle meşgul olanların belirleyicileri araştırılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları etkileyen faktörlerin okul öncesi eğitimde okullaşma oranı, eğitim seviyesi, günlük kazanç ve kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı olduğunu göstermektedir. Ev işleriyle uğraşanların belirleyicilerinin ise hanehalkı kullanılabilir geliri, eğitim seviyesi ve reel asgari ücret olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın kapsamı ve kısıtları, gelecekte bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara öneriler sunmaya imkan tanımaktadır. Çalışma, okul öncesi eğitimde net okullaşma oranının kadınların işgücüne katılımı üzerine olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgudan hareketle, okul öncesi eğitim gören çocuk veya eğitim kurumu sayısının artmasının ev işleriyle uğraşanların sayısını azaltması beklenmektedir. İleride bu konuda çalışacak araştırmacılar bu beklentinin doğruluğunu test edebilirler. Ayrıca, Bölükoğlu (2018), Türkiye’de kadınların proleterleşmesinin önünde üretim odaklı engellerden ziyade demografik engellerin olduğunu belirtmiştir. İşgücüne katılımın aksine, çalışmada ev işleriyle uğraşmanın temel belirleyicisinin iktisadi yapı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgunun tutarlığı, modele daha fazla iktisadi değişken (enflasyon, hasıla açığı/fazlası vb.) eklenerek sınanabilir.

Kaynakça

- Acar, E. O., & Fraker, A. (2016). Kadınların işgücüne katılım oranının belirleyicileri: Türkiye örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(4), 907-919.
- Akgeyik, T. (2016). Türkiye’de kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörler: TÜİK verileri üzerine bir analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 70, 31-53.
- Arai, M., & Lechevalier, S. (2005). Gender inequality within the segmentation of the Japanese labor market?. *Le Mouvement Social*, 1, 121-152.
- Ayvaz Kızılgöl, Ö. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: Ekonometrik bir analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 88-101.
- Bölüköğlu, A. (2018). Yedek işgücü olarak kadın emeği: Türkiye Örneği, 1988-2013. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 50-67.
- Contreras, D., De Mello, L., & Puentes, E. (2011). The determinants of labour force participation and employment in Chile. *Applied Economics*, 43(21), 2765-2776.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü Asgari Ücret Veritabanı, <https://www.csgb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler/AsgariUcret>
- Dayıoğlu, M., & Kırdar, M. G. (2010). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımında belirleyici etkenler ve eğilimler. *DPT Yayınları, Ankara*.
- De Jong, E., Smits, J., & Longwe, A. (2017). Estimating the causal effect of fertility on women’s employment in Africa using twins. *World Development*, 90, 360-368.
- Dünya Bankası, Dünya Gelişim Göstergeleri Veritabanı, <https://data.worldbank.org/products/wdi>
- Elmeskov, J., Martin, J., & Scarpetta, S. (1998). Key lessons for labour market reforms: Evidence from OECD countries’ experience. *Swedish Economic Policy Review*, 5(2), 205-252.
- England, P. (2005). Gender inequality in labor markets: The role of motherhood and segregation. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12(2), 264-288.
- Er, Ş. (2013). Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen faktörlerin bölgesel analizi. *Öneri*, 10(40), 35-44.
- Fields, G. S. (2006). A public lecture: Labour markets and economic development. *Journal of Eastern Caribbean Studies*, 31(2), 72-41.
- Gitter, R. J. (1982). The determinants of the labor force participation rate of prime age males: A study across communities. *The American Economist*, 26(2), 11-16.
- Karabıyık, İ. (2012). Structural characteristics of labor market and issue of women’s labor force participation in Turkey. *Journal of Human Sciences*, 9(2), 1282-1310.
- Kılıç, D., & Öztürk, S. (2014). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: Bir ampirik uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Kıral, G., & Karlılar, S. (2017). Türkiye’de kadın işgücüne katılımını etkileyen faktörler: Adana ili üzerine bir uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), 272-286.

- Küçükali, A. (2014). Sosyo-ekonomik ve kültürel yapının kadınların çalışma hayatı üzerine etkileri: Erzurum örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, I, 1-19.
- Layard, R., Layard, P. Y. G., Nickell, S., & Jackman, R. (1991). Unemployment: macroeconomic performance and the labour market. Oxford: Oxford University Press.
- Palaz, S. (2005). Women's labour force participation in Turkey. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50), 591-606.
- Palaz, S. (2015). The reasons for women's labour force non-participation: Empirical evidence from Bandırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 435-449.
- Riboud, M. (1985). An analysis of women's labor force participation in France: Cross-section estimates and time-series evidence. *Journal of Labor Economics*, 3(1), Part 2, 177-200.
- Scarpetta, S. (1996). Assessing the role of labour market policies and institutional settings on unemployment: A cross-country study. *OECD Economic studies*, 26(1), 43-98.
- Spierings, N., Smits, J., & Verloo, M. (2010). Micro and macro level determinants of women's employment in six Arab countries. *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1391-1407.
- Stier, H., & Yaish, M. (2008). The determinants of women's employment dynamics: The case of Israeli women. *European Sociological Review*, 24(3), 363-377.
- Topel, R. (1999). Labor markets and economic growth. *Handbook of Labor Economics*, 3 (Part C), 2943-2984.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Veritabanı. www.tuik.gov.tr
- Van der Lippe, T., & Van Dijk, L. (2002). Comparative research on women's employment. *Annual Review of Sociology*, 28(1), 221-241.
- Varol, F. (2017). The determinants of labor force participation of women in Turkey: A binary logit analysis. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 92-108.
- Vlasblom, J. D., & Schippers, J. J. (2004). Increases in female labour force participation in Europe: Similarities and differences. *European Journal of Population*, 20(4), 375-392.
- Witkowska, D. (2013). Gender disparities in the labor market in the EU. *International Advances in Economic Research*, 19(4), 331-354.
- Yamak, R., Abdoğlu, Z., & Mert, N. (2012). Türkiye'de işgücüne katılımı belirleyen faktörler: Mikro ekonomik analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 41-58.
- Yıldırım, K., & Doğrul, G. (2008). Çalışmak ya da çalışmamak: Türkiye'de kentsel alanlarda yaşayan kadınların işgücüne katılmama kararlarının olası belirleyicileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 239-262.
- Yüceol, H. M. (2017). Kentsel işgücü piyasalarında işgücüne katılım zorlukları ve kadın istihdamı. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 49-63.
- Zeren, F., & Kılınç Savrul, B. (2017). Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve kentleşme oranı arasındaki saklı koentegrasyon ilişkisinin araştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 87-103.

